

Trhlovca = lokavska Triglavca

Boris Čok, Ladislav Placer

The three rocks above the entrance and the three rock columns some ten metres before the entrance explain why, up until the mid-20th century, the Trhlovca rock shelter was commonly referred to as Triglavca (Three-head).

Uvod

Med Divačo in Lokvijo ležijo trije spodmoli: Trhlovca, Mala Triglavca in Triglavca (sl. 1). V Katastru jam Jamarske zveze Slovenije so ti objekti označeni s številkami 67, 4815 in 608. Trhlovca leži nekaj stran od regionalne ceste Divača–Lokev. Mala Triglavca

Sl.1 Orientacijska skica.

Fig. 1 Orientation sketch

Sl. 2 Trhlovca. Pogled na spodmol z vzhodne strani.
Fig. 2 Trhlovca. View of rockshelter from eastern side.

in Triglavca ležita bliže Divači na robu velike udorne doline Radvanj. V Trhlovci in Mali Triglavci so pričeli z arheološkimi izkopavanji v drugi polovici 20. stoletja, o čemer so bili objavljeni številni prispevki, raziskovali so France Leben, Ivan Turk, Miha Budja in drugi. V Triglavci arheoloških izkopavanj doslej še ni bilo, zato o njej v strokovni literaturi ni podatkov. Na Karti občine Divača iz leta 1819 (Arhiv Geodetske uprave Sežana) na mestu spodmola Triglavca ni nobenega imena, Žiberna navaja zapis Terglanz (1981, 81), ki naj bi ga našel v katastrski mapi iz leta 1818, vendar ta podatek ni preverjen, v zemljiškoknjižnih zapisih po letu 1840 se uporablja ime Triglavca. Po Čoku (2010) se je v Triglavci izvajal obred plodnosti do prve polovice 19. stoletja, ko je bil nasilno prekinjen, po Placerju (2010) je ime Divače povezano s tem ali podobnim obredjem.

Ledina med Divačo in Lokvijo, na kateri je spodmol Trhlovca, se je po Karti občine Lokev iz leta 1819 (Arhiv Geodetske uprave Sežana) imenovala »Per Terglauza«, torej Pri

Sl. 3 Detajlna skica. Trhlovca, Ruščeva dolinca. Legenda:
1. Tri zaporedne skale-stebri na lokaciji Nr. 1; 2. Tri skale razporejene po ogliščih trikotnika na lokaciji Nr. 2; 3. Tri skale-grebeni na lokaciji št. 3; 4. Stena naravnega oltarja v Ruščevi dolinici; 5. Navpična razpoka; 6. Nagnjena razpoka z označenim vpadnim kotom; 7. Lega plasti z označenim vpadnim kotom.

Fig. 3 Detailed sketch. Trhlovca, Ruščeva dolinca (Little Dolina). Legend: 1. Three consecutive rock columns at location Nr. 1; 2. Three rocks situated at triangle joints at location Nr. 2; 3. Three rock ridges at location Nr. 3; 4. Wall of natural altar in Ruščeva dolinca; 5. Vertical joint; 6. Tilting joint with dip angle marked in; 7. Bedding plane position with dip angle marked in.

Sl. 4 Naravni oltar z vdolbino. Pogled s severne strani. Ruščeva dolinca.

Fig. 4 Natural altar with hollow. View from the northern side. Ruščeva dolinca.

Triglavci. V Trhlovco je bila jama preimenovana v drugi polovici 20. stoletja zaradi lokavske narečne izgovarjave Triglavca-Tərylouca, ki se v ušesih Neprimorca sliši kot Trhlouca (Placer 2010, 320). Prvotno sta torej obstajala dva spodmola enakega imena, Triglavca pri Lokvi, ki se danes imenuje Trhlovca, in Triglavca pri Divači, ki še vedno nosi to ime. Razprava o pravem imenu Trhlovce se je vodila vso drugo polovico 20. stoletja in še nekaj čez. Mnenja so nihala med oblikami Terglavca, Trglavca, Triglavca in Trhlovca. Zaradi lažjega razlikovanja in navidezne logičnosti je prevladala slednja oblika. O tem so pisali predvsem France Šušteršič, Matjaž Puc in Jožko Žiberna. Sobivanje dveh spodmolov enakega imena je Placerja (2010, 320) navedla na pomisel, da je lokavska Triglavca ob prometni poti v krščanskem obdobju morda služila kot maskirni objekt za prikrivanje poganškega obredja v odmaknjeni divaški Triglavci.

Spodmol Trhlovca leži pod 10 m visoko steno (sl. 2) in se po opisu iz Registra jam Slovenije nadaljuje v desno v 124 m dolgo in 22 m globoko jamo. Vstopni rov v jamo je širok približno tri metre in se konča po dvajsetih metrih. Nekje na sredini se levo navzdol odcepi manjši rov, kjer je bila na križišču v kamen ročno izklesana kotanja, v katero je kapljala voda. Med obema vojnama so Italijani vhodni rov zagradili z betonskim zidom in vanj vgradili železna vrata ter prostor uporabljali za skladišče eksploziva. Pri urejanju skladiščnega prostora so uničili kotanjo z vodo. Jamo so uporabljali kot skladišče eksploziva še po drugi svetovni vojni do 60-tih let 20. stoletja.

Sl. 5 Tri skale-stebri z lokacije št. 1. Pogled z jugozahodne strani. Najbolj poudarjena trojica, razpoznavna z obeh strani.

Fig. 5 Three rock columns from location Nr. 1. View from the southwestern side. Most marked trinity, identifiable from both sides.

Izročilo

Vodo v izklesani kotanji so domačini iz Lokve do uničenja uporabljali za pitje, po pripovedovanju Francke Mevlja-Vrharjeve leta 1970, po rodu iz Prelož, pa naj bi zgodaj spomladi opravljali tudi obred prerokovanja, kakšno bo poletje. V kotanji naj bi zajeli vodo v lončeno posodo in jo odnesli v Ruščevo dolinco (sl. 3), kjer se nahaja okoli 10 m dolga in okoli 2 m visoka stena v obliki oltarja z vdolbino kvadratne oblike, veliko približno 70 x 70 x 70 cm (sl. 4). Nad vdolbino je umetna ali naravna odprtina široka okoli 15 cm, ki se navzgor lijakasto širi do površja. Preden so posodo z vodo položili v vdolbino, so vanjo vtaknili tri enoletne leskove šibe s šestimi očesi, ki so jih pred tem odrezali v okolici. Posodo so v odprtini pustili za en obrat lune, potem so šli pogledat, ali so pognali poganjki na šibah. Če so vse tri pognale liste, je pomenilo, da bo poleti dovolj dežja in dobra letina. Če sta pognali dve, je bilo pričakovati manjšo sušo in manj pridelka, če je pognala samo ena, se je obetala večja suša in zelo malo pridelka, če ni pognala nobena, je to pomenilo gorje z veliko sušo in lakoto. Da bi odgnali sušo so z vrha, skozi luknjo v skali iz posode zlivali vodo in delali uroke, priprošnje za dež. Do kdaj naj bi se ta običaj ohranil, Francka Mevlja-Vrharjeva ni povedala, glede na ostale običaje verjetno do prve svetovne vojne.

Simbolika

Tako za divaško kot za lokavsko Triglavco je bilo nejasno, zakaj tako poimenovanje. Po pregledu okolice lokavske Triglavce pa lahko rečemo, da je ime povezano s češčenjem Triglava. Ženska oblika imena se nanaša na samostalniško jama, ki je ženskega spola. Pomen Triglavce nakazujejo tri ločene skale (sl. 5), ki stojijo v vrsti tesno ena ob drugi okoli 70 m pred vhodom v spodmol. Na karti (sl. 3) so označene z lokacijo št. 1. Skale stojijo v smeri 120° (azimut) in segajo v višino od 2 do 2,30 m. Pomen tega simbola povečujejo tri skale na lokaciji št. 2 tik nad steno, pod katero je spodmol. Na sl. 2, ki je posneta s platoja pred spodmolom, so lepo vidne, še lepše jih vidimo na povečanem posnetku na sl. 6. Tri skale na lokaciji št. 2 dajejo vtis urejene vrste le s prostora pred spodmolom, če pa stojimo ob njih, ta vtis izgine, ker so razporejene v ogliščih trikotnika na različnih višinah. Poleg omenjenih dveh je najti v bližnji okolici spodmola še dve skupini treh skal, eno na lokaciji št. 3, kjer je trojnost lepo vidna s severovzhodne strani (sl. 7), manj z jugozahodne (sl. 8) in skupino nekaj deset metrov vzhodno od lokacije št. 1, kjer je vtis trojnosti še bolj zabrisan

Sl. 6 Tri skale razporejene v ogliščih trikotnika z lokacije št. 2. Posneta s prostora pred spodmolom.
Fig. 6 Three rocks situated at triangle joints from location Nr. 2. Picture taken from location in front of the rock shelter.

Sl. 7 Tri skale-grebeni z lokacije št. 3. Pogled s severovzhodne strani. Trojica je razpoznavna le s te strani.

Fig. 7 Three rock ridges from location Nr. 3. View from the northeastern side. Trinity identifiable only from this side.

(sl. 9). Simbolni pomen imata le skupini na lokacijah št. 1 in št. 2, medtem ko sta drugi dve manj sugestivni in verjetno nepomembni. V razgibani kraški pokrajini bi morda našli še več takih skupin.

Geološki opis

Vse skale na omenjenih lokacijah so *in situ* in odražajo geološko zgradbo okolice Trhlovec, kjer vpadajo debele plasti zgornjekrednega apnenca 10° do 15° približno proti jugu. Območje sekajo trije sistemi bolj ali manj navpičnih razpok v smereh okoli 0° , 30° in 120° (azimut). Razpoke so korozijsko razširjene, tako da so prvotno prizmatični bloki med njimi danes zaobljeni in ločeni med seboj. V pogovornem jeziku so to žive skale. Na lokaciji št. 1 ločujeta skale razpoklinska sistema v smeri 30° in 120° , prvotni bloki so bili v horizontalnem prerezu enakostranični, zaradi česar imajo skale obliko stebrov. Na lokaciji št. 3 so bili horizontalni prerezi blokov podolgovati pravokotniki, zaradi česar imajo skale obliko grebenov. Lokaciji št. 2 in vzhodno od št. 1 nista s tega vidika podrobneje pregledani.

Naravni oltar v Ruščevi dolinci (sl. 4) je ravna stena v smeri vzhod-zahod. Ker v tej smeri vsaj pri orientacijskem pregledu nismo odkrili razpok, obstaja možnost, da je stena vsaj deloma umetno izravnana. Na to bi kazala tudi njena struktura; stena je skoraj navpična in sekajo jo nanjo pravokotne razpoke v smeri 175° (azimut), ki vpadajo strmo (85°) proti vzhodu in niso korodirane. Če bi bila stena naravna, bi bil vpliv korozije verjetno vi-

Sl. 8 Tri skale-grebeni z lokacije št. 3. Pogled z jugozahodne strani od koder niso tako razpoznavne.

Fig. 8 Three rock ridges from location Nr. 3. View from the southwestern side, from where they are not so identifiable.

Sl. 9 Tri skale vzhodno od skupine št. 1.
Fig. 9 Three rocks eastward of group Nr. 1.

den. Razdalja med razpokami znaša okoli 60 do 100 cm. Diagonalno preko stene potekata dve položni leziki ali meji med dvema plastema. Odprtina v steni leži med tema dvema lezikama in dvema strmima razpokama, očitno je, da je izdelana umetno, pri čemer se je izdelovalec prilagajal naravnim diskontinuitetam v apnencu.

Skupina treh skal-stebrov na lokaciji št. 1 (sl. 5) je vsekakor naravna tvorba, obstaja pa možnost, da so prvotno bili na tem mestu trije skalni grebeni tako kot na lokaciji št. 3 (sl. 8) v smeri 30°, ki so jih sekale korozijsko razširjene razpoke v smeri 120°. Z odstranitvijo blokov na jugozahodni strani, je bilo mogoče osamiti skrajne bloke-stebre na severovzhodni strani in poudariti njihovo simbolno pričevalnost. Morebitni umetni poseg bi bilo mogoče ugotoviti z razkopom.

Sklep

Trhlovca ali lokavska Triglavca je predstavljala kraj češčenja Triglava. Na to kaže skupina treh skal na lokaciji št. 1. Tri skale na lokaciji št. 2 tega same po sebi morda ne bi mogle dokazovati, v povezavi s skupino št. 1 pa tak sklep le utrjujejo.

Tri skale pomenijo tudi, da gori Triglav in Tolminski Triglav morda nimata le epitetnega, temveč tudi ali predvsem mitološki pomen, čeprav so trije vrhovi pri obeh neizraziti in vidni le z določene smeri. Posredno so pričevalna tudi ledinska imena kot gozd Triglavcec pri Braniku in senožet Triglavice pri Tomaju (Bezlaj 2005, 224; Snoj 2009, 439), domačijska imena kot Pri Triglavjih in Pri Triglavčkovih v Dobravljah (Bezlaj, prav tam; Snoj, prav tam) ter Triglavčnik nad Radizlom na Pohorju in priimki Terglav, Terglau, Terglaučnik, Trglav, Trglaučnik, Trglavčnik, Triglav, Triglavčanin (Toplišek in sod.; Mali in sod.).

Napovedovanje suše in dežja v Ruščevi dolinci s pomočjo vode iz lokavske Triglavce v izročilu ni povezano z imenom spodmola.

V bližini divaške Triglavce ni vidne skupine treh skal. Njena funkcija je bila po Čoku (2010) in Placerju (2010) drugačna, zato ni mogoče brez dokazov nekritično enačiti pomena obeh imen. Tri sigaste izbokline na stropu divaške Triglavce so preveč neznatne v primerjavi s simboli lokavske Triglavce.

Dodatek k sklepu

Divaški Kras je središče matičnega krasa, ki poleg ostalih znamenitosti skriva tudi pomembna objekta slovanske mitološke prakse z elementi nasledstva iz rimske in predrimske tradicije. Zato je celovito zaščito območja potrebno obravnavati z vso resnostjo tako v okviru Regijskega parka Škocjanske jame pod okriljem UNESCO, ki naj bi se razširil na divaško in lokavsko Triglavco, kot tudi v okviru načrtovanega Kraškega regijskega parka, ki bi zajemal celotni matični kras. Objekte prometne infrastrukture v Divači¹, ki potekajo v bližini omenjenih znamenitosti, je treba z občutkom vključiti v prostor.

Viri in literatura

- Arhiv Geodetske uprave Sežana: Mappeder Gemeinde Corgnale in Jahre 1819. Merilo 1 : 2880.
- Arhiv Geodetske uprave Sežana: Mappeder Gemeinde Divazza in Jahre 1819. Merilo 1 : 2880.
- Bezljaj, France 2006: Etimološki slovar slovenskega jezika, Š–Ž. Str. 494, ZRZ SAZU, Ljubljana.
- Čok, Boris 2010: Opis poganskega obreda v spodmolu Triglavca. SMS XIII, 309–312, Ljubljana.
- Mali, Hawlina in sodelavci: Rodoslovni indeks priimkov. Slovensko rodoslovno društvo.
- Placer, Ladislav 2010: Triglavca, kraj češčenja plodnosti. Poizkus etimologije Divače. SMS XIII, 313–323, Ljubljana.
- Snoj, Marko 2009: Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen. Str. 603, Modrijan in ZRC, Ljubljana.
- Toplišek in sodelavci: Leksikon priimkov in hišnih imen. Slovensko rodoslovno društvo.
- Žiberna, Jožko 1981: Divaški prag. Str. 204, Krajevna skupnost Divača, Divača.

¹ Tu je potrebno opravičilo zaradi neljube nerodnosti v članku »Triglavca, kraj češčenja plodnosti. Poizkus etimologije Divače« (Placer: SMS XIII, 2010, 313), kjer je napačno citiran izvor imena naselja Divača po Snoju (Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen). Snaj izhaja iz prvotne domnevne oblike *Divat'a* (*vbsb*), Miklošič pa iz osebnega imena *Divislavb*

Trhlovca = Triglavca of Lokev*Boris Čok, Ladislav Placer*

Between the villages of Lokev and Divača there are three rock shelters: Trhlovca lies closer to Lokev, whereas Mala (Small) Triglavca and Triglavca (Fig. 1) are nearer Divača.

Trhlovca and Mala Triglavca are known for the archeological findings, and Triglavca is famous for the pagan ritual of fertility worship practised there as late as into the first half of the 19th century (Čok 2010, 309), and for the likely origin of the village name Divača connected with the ritual (Placer 2010, 313). On the Lokev borough map of 1819 (Arhiv Geodetske uprave Sežana: *Mappe der Gemeinde Corgnale in Jahre 1819*), Trhlovca is also named Triglavca, testifying to the fact that initially two rock shelters went under the same name. This state of affairs lasted until the mid-20th century, when Triglavca near Lokev was renamed Trhlovca.

According to folk lore, every spring a rain – predicting ritual – or rather a ritual predicting the harvest – was held in Trhlovca (Fig. 2) and in Ruščeva dolinca (Little Dolina) (Fig. 3). It consisted of trapping rainwater in an artificially carved hollow and carrying it in a clay jug to Ruščeva dolinca. On the way, three hazel twigs with six offshoots were cut and put into the jug, which in turn was placed into the opening of the natural altar in Ruščeva dolinca, approximating to the size of 70 x 70 x 70 cm (Fig. 4). As the moon changed they counted the number of offshoots that had sprouted, and on the basis of this determined the amount of rainfall.

Another special feature of the Trhlovca rock shelter relates to the two rock groupations consisting of three rocks each, the first (Fig. 5) located roughly 70 m before the entrance to the rock shelter (location Nr. 1 in Fig. 3), and the second (Fig. 2 and Fig. 6) situated above the entrance wall (location Nr. 2 in Fig. 3). Both groupations tell us that the initial name of Trhlovca, Triglavca (Three-head), was connected with the three rocks or symbolical representations of three heads, and that this must have been the location of worship of the three-headed god Triglav. The female form of the name relates to the word cave, which is of feminine gender. The three-rock groupations at the location Nr. 3 (Fig. 3, Fig. 7, Fig. 8) and eastward of the location Nr. 1 (Fig. 3, Fig. 9) are a matter of karstic morphology and are purely accidental.

A geological survey of the area has verified that the rock groupations are *in situ* on all locations. Possibly the superfluous ones have been removed. The natural altar in Fig. 4 has been modified only so that the wall is straightened, and the opening made so that its walls are naturally discontinuous, with two subvertical joints and two bedding planes with a gentle dip.

It is possible to conclude that Trhlovca (previously Triglavca) was the location of worship of the god Triglav. His worship is suggested also by the mt. Triglav and Tolminski Triglav (Triglav of Tolmin), the microtoponyms (Triglavce, Triglavice), names of households (Pri Triglavjih-By Triglavs, Pri Triglavčkovih-By the Triglavčkovi, Triglavčnik) in the surnames (Terglav, Terglau, Terglaučnik, Trglav, Trglaučnik, Trglavčnik, Triglav, Triglavčanin).

In the vicinity of the Triglavca rockshelter near Divača (Fig. 3) there is no symbolism of the three rocks, therefore the meaning of its name could be something different.